

Žmogaus įvardijimas

Parašė

Penktadienis, 06 Gegužė 2011 15:03 - Paskutinį kartą atnaujinta Šeštadienis, 07 Gegužė 2011 16:27

Kalba išreiškia mūsų suvokiamą tikrovę. Sakoma: skurdi kalba. O tai reiškia, kad skurdus yra pasaulis, kuriame gyvena žmogus. Kartais sakome: Negaliu pasakyti, t. y. nepavyksta išreikšti žodžiais. Kol nesugebame minties ar vaizdinio išreikšti žodžiais, – jie dar ne tikrovė. Negalime jais pasidalyti su kitais, kam nors papasakoti.

Kasdien vartodami kalbą, tardami žodžius, mes taip prie jų priprantame, kad nesusimąstome, kokią didelę galią turi žodį vartojantis žmogus. Kalbos galią išreiškia sena ikona, kurioje vaizduojamas Viešpats, sėdintis soste, o jo pirštai – ne ant žemės rutulio, ne ant kardo, bet ant knygos.

Apie žmogaus įvardijimo apeigas senaisiais Baltų tikėjimo papročiais žiūrėkite laidoje:

VideoLightBox Gallery generated by

VideoLightBox.com

#videogallery

a#videolb{display:none}

Kiekviena galia reiškia ir pavojų. Viskas priklauso nuo to, kaip naudosimės kalbos galia. Kad išvengtume įvardijimo pavojų, reikia daug atidumo tariant žodžius, pavadinimus bei sąvokas, o ypač išgirdus ar įvedant naujus žodžius. Informacinėje visuomenėje, kai naujas žodis greitai pasklinda po visą žemės rutulį, kalbos galia dar labiau padidėjo. Įvedamos naujos sąvokos, o žodžiai, kuriuos jos pakeitė, draudžiami naudoti. Kalbos galia pasireiškia ir mums jos nesuvokiant, tačiau ji gali būti ir yra vartojama sąmoningai – vienokios ar kitokios tikrovės kūrimui bei žmogaus formavimui. Išleidžiami specialūs potvarkiai, nurodantys, kaip naujai pavadinti vienus ar kitus žodžius (potvarkių pavyzdžius vėliau pateiksime).

L. Vitgenšteinas (Ludwig Wittgenstein) sakė: Mano kalbos ribos žymi mano pasaulio ribas. Būtent mano. Nors mes kalbame ta pačia lietuvių kalba, tačiau kiekvieno iš mūsų pasaulis priklauso nuo tų žodžių, kuriuos aš žinau ir sugebu suprasti bei vartoti. Didesnis kalbos žodynas reiškia didesnį pasaulį. Nežinomas žodis, kurio aš nesuprantu, lieka už mano pasaulio ribų,

Žmogaus įvardijimas

Parašė

Penktadienis, 06 Gegužė 2011 15:03 - Paskutinį kartą atnaujinta Šeštadienis, 07 Gegužė 2011 16:27

tačiau jis įeina į kito ar kitų žmonių pasaulį, kuris yra didesnis už manąjį.

Pastebėkime, kaip vaikai uoliai klausia daiktų pavadinimų: O kas čia? O kas čia? Vaikai tai daro noriai. O mes, suaugusieji? Naujų žodžių supratimas ir įjungimas į savo kalbą yra ne tik savojo pasaulio didinimas, bet ir neurobika (smegenų lavinimas).

Antropologai, tyrinėdami įvairias kultūras, atrado kalbinio sąlyginumo principą, kurį teoriškai XX amžiaus viduryje suformulavo filosofas Kueinas. Pagal šį principą tikrovė, kurioje gyvename, priklauso nuo mūsų kalbos. Šį kalbinio sąlyginumo principą išreiškia moksle dažnai vartojama sąvoka sutartinė arba sąlyginė tikrovė, kuri angliškai vadinama consensus arba conditioned reality, o rusiškai – общепринятая arba обусловленная реальность. Viena iš kalbinio sąlyginumo principo pasekmių yra ta, kad tekstų aprašančių pagrindines būties charakteristikas, neįmanoma tiksliai išversti. Tai ypač pasakytina apie šventraščius ir filosofines knygas.

Daiktų ar reiškinių įvardijimas yra ypač reikšmingas, nes įvardijant kuriama sutartinė arba sąlyginė tikrovė. Kažkas yra pasakęs, kad žodžiai yra didžiuliai tikrovės (objektyvios) priešai. Žodžiai kuria sutartinę arba sąlyginę tikrovę. Sakėme, kad žodžiai kuria tikrovę, tačiau ši tikrovė yra sąlyginė. Tai reiškia, kad mes, vartodami vienus ar kitus žodžius, galime keisti tikrovę. Tik reikia būti atidiems savo kalbai.

Daiktų įvardinimas yra ypač reikšmingas, nes įvardinant kuriama tikrovė, sąlyginė tikrovė. V. Toporovas senųjų kultūrų žmones, pavadindavusius daiktus vardais, vadina žynys – poetas. Daikto ar reiškinio pavadinimas buvo ne atsitiktinis garsų rinkinys, jis turėjo išreikšti to daikto ar reiškinio esmę ir jo sąsajas su kitais daiktais.

Sena išmintis sako: jei žinai daikto pavadinimą, numanai ir jo paslaptį bei esmę. Vardas yra būties prieangis. Įvardinti daiktai pradeda būti. Iki įvardinimo jų tarsi nebūdavo žmonių pasaulyje. Tą dėsnį išreiškia sena mįslė: Be ko niekas negali būti? – kurią vaikai nesunkiai atspėja. O mes?

Senose kultūrose parinkdavo prasmingus vardus. Patarlė sako: Vardą pakeisi laimę pakeisi. Jei vaikas daug sirgdavo, keisdavo jo vardą. Buvo vardo keitimo apeiga. Vardų slėpimas senose kultūrose iki šiolei išlikęs reiškinys. Airių rašytojas ir kunigas Dž. Donohju (John O'Donohue) rašo, kad senukas, su kuriuo jis nuoširdžiai pasikalbėjo, paklaustas vardo atsakė: To aš niekam nesakiau per visą savo gyvenimą. Žinant vardą, galima juo pasinaudoti. Tai žinojo senųjų kultūrų žmonės. Mums jau sunku tai suprasti, nes mūsų sąmonė kitokia.

LKŽ randame jau retai vartojamus žodžius – varduoti, vardyti, vardininkas, varduotojas, vardintojas: Burtininkai dar vadinami vardininkais, nes jie žino žodžius, vardus; Ta buvo gera vardininkė – pavardys rožė ir pranyks (kitu vardu pavadins); Tas yra varduotojas, kas ligas varduoja (užkalba).

Anų laikų žmonių sąmonė buvo kitokia. Ją būtų galima palyginti su vaikiška sąmone. Vardas buvo daikto ar reiškinių dalis. Ž. Pjaže (Jean Piaget) tyrinėjimai rodo, kad:

- 1) 5-6 metų vaikai vardo atsiradimą laiko daikto esmės išspindėjimu;
- 2) iki 10 metų vaikai varde mato įsikūnijusią daikto esmę ir mano, kad vardo pakeisti negalima; vardas jiems yra suaugęs su daiktu;
- 3) tik nuo 11-12 metų vaikai suvokia vardo ir daikto skirtumą (sugeba abstrakčiai mąstyti).

A. Maceina: Gramatika giliausia savo esme yra ne žodžio mokslas, bet žodžio ir daikto santykio mokslas. XVII-XVIII a. filologai, būdami kartu ir filosofai, suprato žodžio ryšį su daiktu ir šia kryptimi bandė kaupti kalbos mokslą. F. Bekonas (Francis Bacon) svajojo apie gramatiką, kuri tyrinėtų ne žodžių tarpusavio atitikimą, bet atitikimą tarp žodžio ir daikto. Tą pačią mintį reiškė J. Herderis, Šotelis ir kiti. Tik XIX ir XX a. filologai, pasak Veisbergerio, gramatiką suknygino ir suskaldė. Jis rašė: Mūsų laikų filologija elgiasi taip, tarsi kalba būtų toks daiktas, kurį galima nuo visų sričių atskirti, nuo visų ryšių atpalaiduoti ir padaryti mokslo objektu.

Šiuolaikiniai filosofai ir psichologai bando išsiaiškinti, kaip mes save ir kitus apgaudinėjame sugalvotais žodžiais bei ženklais. Ypač mus apgauna žodžiai – abstrakcijos: demokratija, teisė, valdžia, meilė, seksas, gyvenimas, likimas, laimė, pralaimėjimas... Jie nėra konkretūs, jie neturi realaus pagrindo ir jų nei pačiupinėsi, nei pamatysi, nei į krepšį įsidėsi, tačiau jie nepaprastai reikšmingi mūsų gyvenime. Pavyzdžiui, sakome Sunkus mano likimas. To likimo nei pamatysi, nei pačiupinėsi, tačiau ištartų žodžių poveikį mes jaučiame. Taip sakydami mes nieko nedarome ir nieko nekeičiame. Tačiau vietoj to reiktų klausti: O kas konkrečiai man yra sunku? Tuomet jau galėtume konkrečiai, išsiaiškinti kas man yra sunku ir kažką daryti. Reiškinių įvardinius, jis tampa konkretus ir su juo galima ką nors daryti. Kalbos galimybėmis naudojasi psichologijos šaka, kurios pavadinimas – neurolingvistinis programavimas – jau pats savaime daug ką pasako. Nors to ir nesuvokdami, kalbėdami mes programuojame save bei kitus ir kuriame tikrovę.

Tyrinėjant kurčiųjų elgesį pastebėta, kad jie be žodžių gali suprasti gilesnę tiesą, kurią jiems perduoda emocinė ir fizinė kalbančiojo būseną. Tyrinėtojai teigia, kad kurčnebylio neapgausi, nes jis negirdi mūsų žodžių ir todėl neįmanoma jo suklaidinti. Kurčnebylys nereaguoja į sakomus žodžius. Mes, kurie tariame ir girdime žodžius, naudojames jų galimybėmis: prisidengdami žodžiais apgaudinėjame kitus ir save, rodydami save kitokiais negu esame ir tuo pačiu labai lengvai pasiduodame žodžių magijai.

Melo detektorius, kuris, kaip ir kurčnebylys, nereaguoja į tariamus žodžius, atpažįsta melą, nes žmogaus kūnas nemeluoja. Meluoja protas. Meluoti ir tuo pačiu vertinti sugeba tik žmogus. Reikia išvystytų naujųjų smegenų (neokortekso), kad žmogus galėtų pameluoti. Protiškai atsilikę asmenys ir maži vaikai dar nesugeba meluoti. Norint pameluoti, reikia abstraktaus mąstymo. Mirusieji (t. y. nebeturintys kūno ir tuo pačiu smegenų), kaip rašo O. Milašius savo pasakose, nemeluoja. Tai patvirtina seni padavimai ir bendravimas su vėlėmis.

Moterys dažnai prašo: Pasakyk ar myli? Psichologai pataria: dažnai kartokite myliu, myliu... Mums taip labai kažko norisi, jog patys prašome, kad mus apgaudinėtų. Tačiau vyrai, labiau nei

moterys, sugeba sakyti myliu nemylėdami. Vyrų stipresnis abstraktus, veiksmą nuo minties atskiriantysis mąstymas.

Kalba – tai siuvykla, kur visi drabužiai siuvami ne pagal išmatavimus, – sakė sufijų poetas Rumi.

Pavartę senesnius, o ypač senų kalbų žodynus, matysime, kad žodžiai yra daugiaprasmiai. Žodžių daugiaprasmiškumas reiškia, kad, ko gero, visi reiškiniai ir dalykai yra daugiaprasmiai ir tuo pačiu linkę išvirsti į priešybes. Tą, kuris suvokia žodžių daugiaprasmiškumą, mažiau apgauna žodžių magija. Dabartiniai žodžiai tampa vis labiau vienareikšmiai, o tai reiškia, kad mus labiau veikia neurolingvistinis programavimas arba įvardinimo magija. Pavyzdžiui, anglų k. žodis gay, kuris tapo tarptautiniu – gėjus, – dabar verčiamas linksmas. Tačiau senesni žodynai rodo ir kitas prasmes: 2) nedoras, ištvirkęs; 3) ryškus, margas (A. Laučka, B. Piesarskas ir kiti, Anglų – lietuvių kalbų žodynas, V., 1992).

Akivaizdu, kad linksmumas, linksmybės visada reiškia tam tikrų suvaržymų ar visuomenėje priimtų taisyklių laikiną atmetimą, todėl linksmybių ir nedoro ar ištvirkimo riba yra labai slidi. Kiekvienas žinome pavyzdžių, kai didelės linksmybės baigiasi ištvirkimu. Viskas, kas per daug, yra nuodėmė, – sako sena išmintis. Vienprasmiškai suprantantis žodį gay žmogus nebeįvelgia linksmybėse slypinčio ištvirkimo. Vienprasmiškai suprantami žodžiai labai padidina žodžio galią, formuojant naują tikrovę.

Kalba, žodis yra tarpinė grandis tarp dvasinio ir medžiaginio pasaulių. Per kalbą ir įvardinimą idėja įgauna formą, pavidalą, ji įsibūtinama ir pamažu tampa mūsų tikrovės dalimi. Mintis neturi nei kūno, nei pavidalo, ji yra dvasinis reiškinys. Žodžiais išsakydami mintį, idėją mes jai suteikiame formą, pavidalą ir įkūnijame medžiaginiame pasaulyje, o suteikdami daiktams ar reiškiniams pavadinimus, mes juos pašaukiame į savo tikrovę ir jie mums pradeda būti. Kol daiktas ar reiškinys neturi vardo, jis tarsi neegzistuoja. Objektiviai pasaulyje jis yra, tačiau mūsų kuriamoje subjektyvioje tikrovėje jo nėra. Žmogaus kuriamos tikrovės visada yra subjektyvios, t. y. tikros tik jam pačiam, o kitiems – ne. Žodžiai tikras, tikrovė yra kilę iš veiksmožodžio tikti arba, pasak A. J. Greimo, – tikėti. Kas mums tinka, tas tampa tikra ir tuo mes tikime.

Pavadinti daiktą ar reiškinį vardu, ištartį jo vardą, reiškia tą daiktą ar reiškinį įbūtininti, suteikti jam gyvenimą ir padaryti jį tam tikros – visada subjektyvios – tikrovės dalimi. Todėl įvardinimas visada yra magija. Kalbantis žmogus visuomet yra šiek tiek magas. Tačiau kadangi jis to nesuvokia, tai dažniausiai ir nepastebi, kad savo kalba veikia kitus ir pats yra veikiamas žodžio magijos. Tačiau tie, kurie sąmoningai kuria naujus daiktų pavadinimus (vardus) ar nurodo, kaip reikia vienus ar kitus dalykus vadinti, yra, jei taip galima sakyti, galingi tikrovę kuriantys magai.

Žmogus – tai kalbantis gyvūnas, – taip rabinai apibrėžia žmogų, į pirmą vietą iškeldami ne jo protą ar kurią nors kitą savybę, bet kalbą. Sumedžiagindama, įbūtinindama idėjas, kalba kuria tikrovę. Pasak senovės mąstytojų, daikto pavadinimas gimdo daiktą.

Šv. Rašte aprašytas darbas, kurį pirmiausiai atliko pirmasis žmogus Adomas. Padaręs iš žemės visus laukų gyvulius ir oro paukščius Viešpats juos atvedė prie Adomo, kad tas, juos pamatęs, jiems vardus duotų, ir kad jie būtų tais vardais vadinami, kuriais žmogus juos praminsiąs. (Pr 2, 19)

Pavadindamas vardais, Adomas įbūtino tą tikrovę, kurioje jis pats turėjo gyventi. Vedų mituose vardo suteikimas yra šventas veiksmas, kuris neatskiriamas nuo daikto sukūrimo. Vardas ir daiktas neperskiriami, jie gimsta kartu. Rytų tradicija sako, kad visus daiktus ir jų vardus kuria Kūrėjas pasaulio sutvėrimo metu. Žmonėms lieka tik sužinoti jau sukurtus vardus ir juos saugoti, nes pakeitus vardą keičiasi ir patys daiktai, ir iš daiktų bei reiškinių susidedanti tikrovė. Keičiant Kūrėjo nustatytus vardus, griunama ir nustatytoji Tvarka (žr. Antropinis visatos principas. Tvarka ir tvirkinimas).

Mistikai teigia, kad pirmųjų žmonių kalba buvusi visiškai panaši į angelų kalbą. Svedenborgas rašė, kad dangaus gyventojai tarpusavyje kalbasi be žodžių, mintimis. Padavimai ir seni raštai sako, kad dangaus gyventojai galėjo laisvai bendrauti su pirmaisiais žmonėmis. Tačiau, laikui bėgant, žmonės vis mažiau suprato angelų kalbą, nes tarpusavyje jie pradėjo bendrauti žodžiais.

Apie kalbos atsiradimą yra prirašyta labai daug, tačiau materialistiniame mokslui tai lieka beveik neįmenamas slėpinys. Visų pirma todėl, kad kalbos kilmė siejasi su kitu labai svarbiu klausimu: kaip atsirado žmogus. Jeigu žmogų sukūrė Dievas, tai Jis jį aprūpino ir susikalbėjimo galimybe, kad žmonės galėtų bendrauti su Dievu ir tarpusavyje.

Kaip rašo Biblija, Adomas kalbėjosi su Dievu. Dievas, kaip ir visi dangaus gyventojai, kalba mintimis. Labai galimas daiktas, kad pirmieji žmonės mintimis bendravo ne tik su Dievu, bet ir tarpusavyje. Jeigu pripažinsime, kad sielos patalpinimas fiziniame kūne buvo ne momentinis, bet laipsniškas vyksmas, natūralu, kad minčių arba vidinė kalba iš pradžių buvo suprantama visiems – ir danguje, ir žemėje.

Iki Babelio bokšto statybos, kaip rašoma Šv. Rašte, buvo viena kalba (Pr 11, 1). Išorinė kalba, kurioje naudojami žodžiai, matyt, atsirado vėliau. Praradę ryšį su Dievu žmonės nustojo suprasti ir vienas kitą. Šis, žmonijos istorijoje dramatiškas įvykis Biblijoje aprašytas simboliškai – kaip „kalbų sumaišymas“ statant Babelio bokštą. Nebesuprasdami vienas kito, bokšto statytojai išsiskirstė po visą žemę kaip atskiros tautos.

Tai, kad pirmųjų žmonių (sielų) „įsivilkimas“ į fizinius kūnus buvo laipsniškas, netiesiogiai liudija ir Rytų Bažnyčios teologai. Jie teigia (Ignacijus Briancianinovas), kad pirmi žmonės neturėjo tankaus kūno, jie nesirgo ir buvo nemirtingi: ...тела были лишены настоящей дебелости и тяжести; дебелый – tankus, kūningas; nuo дебри – tankumynas (neturėjo tokio tankumo ir sunkumo, koks dabar yra žmogaus kūnas).

Ir taip paaiškėja, kodėl pirmieji žmonės taip ilgai gyveno, nors ir buvo išvaryti iš rojus. Matuzalis, Adomo sūnus, gyveno berods ilgiausiai – 969 metus. Jų kūnas buvo kitoks nei dabartinių žmonių – mažiau tankus, ne toks mėsingas ar kūningas. Tai dabar paaiškina naujausia kvantinės teorijos interpretacija, kuri aiškina susivienijimo (entangled states;

запутанное состояние) ir dekoherencijos (išsikoherentinimo, išsivienijimo) būsenas.

Pirmųjų ir dabartinių žmonių yra skirtingas išsivienijimo – dekoherencijos laipsnis. Jos matas yra nuo vieneto iki nulio. Nesunku pastebėjau akivaizdžią priklausomybę: bet kurio reiškinio ar daikto, tuo pačiu ir žmogaus, amžinumas tiesiogiai priklauso nuo susivienijimo laipsnio. Kuo didesnis susivienijimo laipsnis, tuo reiškinys ilgaamžiškesnis, ir atvirkščiai – kuo mažesnis susivienijimo laipsnis, kitaip sakant, kuo didesnė dekoherencija, tuo reiškinio amžius trumpesnis.

Žmogaus kūdikis, kad ir norėtų negalėtų kalbėti, nes gerklos jo yra aukštai ir gali tiesiogiai liestis su nosiarykle. Todėl kūdikis vienu metu gali rėkti ir žįsti pieną ir neuždusti. Tik po trijų mėnesių kūdikio gerklos nusileidžia žemyn, į suaugusio žmogaus padėtį, padarydamos vietos laisvai judėti liežuviui, kuris artikuluoja kalbos garsus. Šis faktas taipogi liudija, kad pirmieji žmonės kalbėjo ne žodžiais, bet mintimis.

Dievui ir dangaus gyventojams žodis ir mintis nesiskiria vienas nuo kito. Todėl jiems mintis arba žodis tampa kūrybiniu aktu. Tačiau, kuomet žmonių kalba tapo žodinė, mintis atsiskyrė nuo žodžio, o žodis nuo veiksmo. Todėl žmogus sugeba mąstyti viena, sakyti kažką kita, o daryti trečia. Dėl to žmogus gali ir meluoti – nes jis žodžius gali atskirti nuo minties. Dėl to galima pasakyti, kad žmogus – vienintelis gyvūnas, kuris gali palaikyti draugiškus santykius su savo aukomis, kurias jis ketina suvalgyti. Kai žodis tapo atskirtas nuo daikto, žodžio kūrybinė galia sumažėjo ir tapo mažai pastebima. Tačiau ne tiek, kad į ją būtų galima nekreipti dėmesio.

Atrodytų, kad šiandien visi dalykai turi savo vardus ir žodžio magija nebesvarbi. Ne, taip nėra. Juk atsiranda nauji dalykai, kuriuos reikia įvardinti. Kita vertus, vienus pavadinimus visada galima pakeisti kitais. Keičiant pavadinimus atliekamas maginis arba kūrybinis veiksmas ir tuo pačiu keičiama tikrovė.

Pasigilinkime į žodžio magiją. Apskritai, magija – tai neregimų reiškinų pervedimas į regimąjį pasaulį ir atvirkščiai.